

L'escriptura dels numerals cardinals en els mitjans de comunicació

Autor

David Paloma
Universitat Autònoma de Barcelona

L'article aborda l'escriptura de numerals i la casuística que en planteja el seu ús en la diversitat de registres propis dels mitjans de comunicació.

Sabem que els manuals d'estil o les guies de redacció i d'edició de textos solen incloure recomanacions lingüístiques ben diverses. Una d'aquestes és la dels numerals, que llegim ben completa en el *Manual d'estil: la redacció i l'edició de textos*, de Josep M. Mestres, Joan Costa, Mireia Oliva i Ricard Fité. Ja des de la primera edició (2000), l'obra tracta amb detall els numerals cardinals i els ordinals, els partitius i els multiplicatius, així com l'ús dels numerals escrits amb lletres, amb xifres àrabiques i amb xifres romanes. En l'article que segueix ens fixarem tan sols en els numerals cardinals, amb la intenció de: a) subratllar que la recomanació d'escriptura dels numerals cardinals es basa en els textos escrits per ser llegits (en endavant, textos escrits); b) demostrar que els manuals d'estil dels mitjans audiovisuals solen incloure la recomanació dels numerals cardinals basada en els textos escrits, i c) proposar un sistema exclusiu per als textos escrits per ser dits (en endavant, textos orals), pel fet que en els mitjans de comunicació audiovisual interessa més que els numerals "es diguin bé" que no pas que "s'escriguin bé".

Els manuals d'estil, incloent-hi el *Manual d'estil* (ME), han estès recomanacions no sempre coincidents sobre l'escriptura dels numerals cardinals. Així, a l'ME podem llegir, entre altres observacions, que "escrivim amb lletres els nombres cardinals [...] formats per tres mots, com a màxim, especialment si són les úniques formes que figuren en un mateix context [*cinc-cents, dues mil, trenta-tres*]" i, també, "els mots *milió, miliard, bilió, trilió i quadrilió*" (3a edició, p. 485), però "escrivim amb xifres àrabiques les enunciades amb més de tres mots [*3.255, 77.500*]" (id., p. 489). El *Llibre d'estil de l'Ajuntament de Barcelona*, però, diu que s'escriuen amb lletres els numerals fins a vint, les desenes fins a noranta, i també *cent, mil, milió, bilió i trilió*, "i en xifres els altres [nombres]", amb una trentena de particularitats. Són només dos exemples que fan veure, si més no, que l'escriptura dels numerals interessa i que l'ús de lletres o de xifres genera una certa casuística: des del zero fins als quadrilions trobem exemples i contraexemples en la manera d'escriure el numeral.

Els mitjans de comunicació de massa (MCM) tenen en els numerals un objecte d'interès especial, justificat per la presència constant de xifres en la informació mediàtica: edats, carrers, productes, publicacions, dorsals d'esportistes, qualificacions, resultats, hores, sèries de nombres, etc. Això ha fet que els MCM hagin modelat aquestes recomanacions en el seu propi registre, segons el que es podria anomenar una *teoria de l'espai imprescindible*. És clar que es tracta d'una teoria no explícita, no formulada, que tanmateix parteix d'una premissa bàsica: els numerals han d'ocupar poc espai (o l'espai imprescindible) en un text escrit. L'adverbi poc equival a una paraula (o dues) per numeral i a les xifres que convinguin (que solen ocupar un nombre de caràcters semblant al

que ocupa una paraula o dues, sobretot des dels milers fins als milions) per a tots els numerals que, escrits, necessitarien més espai.

Tots els MCM escrits persegueixen la teoria de l'espai imprescindible, amb recomanacions coincidents o no, però que basen en els textos escrits. Se'n poden trobar mostres en els manuals d'estil dels mitjans escrits, com *El 9 Nou* (1991), *Avui* (1997) i *El Periódico* (2002).

El 9 Nou: "Del zero al nou s'escriuen amb lletres (sempre que no siguin decimals, percentatges o certes quantitats de mesura). S'escriuen amb xifres les quantitats de dos o més números" (p. 143). I també: "Per evitar els sis zeros dels milions, es fa servir el mot *milió / milions*. Així, les unitats de milió s'escriuen amb lletres; les desenes, les centenes o els milers de milions s'escriuen amb xifres i amb el mot *milions*" (p. 143).

Avui: "Com a norma general, només escriurem els números amb lletres quan no passin d'una paraula, sempre que no es tracti de dies, hores, números de carrer, etc. És a dir, del zero al vint, les desenes, el cent, el mil i el milió". I a continuació: "En els altres casos, els escriurem amb xifres. Exemples: 87, 201, 1.200" (p. 42).

El Periódico: "S'escriuen amb lletres les quantitats senceres inferiors a 10" i també "*milió, bilió, trilió, etcètera*". Cal comptar amb una vintena d'excepcions. D'altra banda, "s'escriuen amb guarismes els números superiors a nou" i la vintena d'excepcions.

És ben cert que, en tots els mitjans, els contextos modifiquen lleument la recomanació bàsica si els numerals s'inclouen en una mateixa sèrie, si surten en titulars i a principi de frase, si apareixen en frases fetes, si indiquen l'any, etc. En qualsevol cas, l'aprofitament de l'espai sol tenir un paper decisiu en l'escritura final dels numerals. És reveladora, en aquest sentit, una de les indicacions de *l'Avui* pel que fa a l'escritura dels numerals al capdavant d'un titular: "... només és admissible començar-hi [amb xifres] en casos excepcionals, quan la notícia és precisament el número i no es pot expressar amb lletres *per raons d'espai*" (el subratllat és nostre). Així, llegim titulars com ara "25 acomiadats al Liceu" (*Avui*, 28 de juliol de 2010, p. 31). La teoria de l'espai imprescindible té excepcions, però sol dominar el format periodístic.

Tanmateix, els manuals d'estil dels mitjans audiovisuals han seguit curiosament l'essència d'aquesta teoria, basada en els textos escrits, bo i subratllant-hi algun aspecte propi de l'àmbit audiovisual: l'arrodoniment dels numerals és el més destacat. "Sempre que es pugui, s'han d'arrodonir o simplificar les quantitats", assenyala *El 9 TV* (p. 224); "les xifres no són fàcils de retenir, tant si n'hi ha moltes com si no són rodones", diu el llibre de *ComRàdio* (p. 33). "Per tant, les intentarem adaptar i explicar de la millor manera possible, arrodonint-les quan es tracti de quantitats."

A continuació veiem resumits els criteris sobre la representació dels numerals cardinals de diferents llibres d'estil dels mitjans de comunicació audiovisual: *TV3*, tant en la versió en paper (1995) com en l'actualització permanent que representa el portal lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, *l'ésAdir* (2010); el *Llibre d'estil d'IB3* (2006); *El 9 TV* (2008), en relació amb el manual d'*El 9 Nou* (1991), i finalment el llibre d'estil de *ComRàdio* (2008). La teoria de l'espai queda dissimulada pel fet que els redactors de cada manual saben prou bé que en els seus mitjans es tracta la llengua dels textos orals. Tanmateix, la dissimulació fa que tot sovint no es digui com s'han d'escriure els numerals escrits per ser dits. O que només se n'esmentin quatre. O que es digui com s'han d'escriure d'acord amb les normes tradicionals dels textos escrits. Vegem-ho:

TV3: "Els cardinals tenen plural [*els uns, els dosos, dos tresos*]" (p. 82). Es fan veure també les diferències entre *u* i *un*; s'assenyala que no és admissible *dugues* i que *cent* té flexió de gènere (*dos-cents, dues-centes*)" (p. 83). També es diu que els ordinals "superiors a deu, escrits en xifres romanes, és preferible llegir-los com a cardinals" (p. 83).

ésAdir: Per expressar quantitats, diu la norma general, "escriurem amb lletres les que puguem expressar en una sola paraula. A partir del vint, però, també les podem escriure en xifres" (consulta el 6 d'agost de 2010). Els exemples són clars: *set, catorze, vint* o *20*. També es diu que "al començament d'un títol o en inici absolut de frase o de paràgraf evitarem expressar les quantitats en xifres".

Llibre d'estil d'IB3: "De vegades els cardinals adopten un valor ordinal. En aquests casos, no prenen mai la forma femenina i es fa servir *u* i no *un*"; per exemple, "El número vint-i-u de la revista" (p. 77). A continuació: "Cal tenir en compte que per anunciar resultats esportius s'ha d'usar la forma *un*, no *u*" (id.). Més endavant: "En els parlars que distingeixen entre *dos* i *dues* (Mallorca i Menorca), cal seguir sempre aquesta distinció [...]. En els llocs on s'usa *dos* com a forma invariable (Eivissa i Formentera), és recomanable fer la distinció en els programes més formals" (p. 77). I també: "Els cardinals 17, 18 i 19 poden prendre les formes *disset, divuit* o *dinou* o bé *desset, devuit* o *denou*. A Menorca, Eivissa i Formentera s'empren les dues formes, mentre que a Mallorca es fa servir la segona" (p. 78).

El 9 TV: Es fan les mateixes recomanacions que en el diari *El 9 Nou*.

ComRàdio: No hi ha indicacions específiques sobre com s'han d'escriure els numerals. Pels exemples es desprèn que, si més no en els casos dels exemples, s'escriuen amb xifres: "unes 80 persones", "uns 150 immigrants", "gairebé 1.000 assistents", "més de 12.300 multes" (p. 33).

Mentre que alguns llibres d'estil se centren en la gramaticalitat d'alguns numerals, d'altres parteixen de les solucions dels mitjans escrits. Ja hem dit que tot sovint el que més preocupa és l'arrodoniment, presentat amb una argumentació més o menys contundent: les xifres són "difícils de digerir" (*El 9 TV*, p. 224). Tanmateix, els mitjans de comunicació audiovisual han de dir i diuen també quantitats exactes, encara que siguin difícils de digerir. Els exemples són nombrosos i no s'aparten dels nombres que apareixen en els mitjans escrits: números d'articles, de lleis, d'apartats, de nivells, de vehicles, de congressos, de carreteres, d'autopistes, de telèfons...; valors percentuals; resultats esportius; mesures; dates; anys; números de loteria... En són alguns exemples les notícies següents: "32 originals optaran al premi Prudenci Bertrana d'aquest any"; "Els preus han pujat un 1,9 % de juliol a juliol"; "Aquest matí els 135 diputats del Parlament decideixen si aboleixen les corrides de toros".

En tot cas, l'herència de la teoria de l'espai imprescindible no ha despertat en els mitjans audiovisuals una aplicació concreta del que podríem anomenar la *teoria de l'escaiença locutiva*. No l'ha despertada perquè no se n'han escrit unes recomanacions concretes, per bé que tots els mitjans comparteixen un objectiu "oral": la lectura correcta de tot el text, per tal d'afavorir-ne la comprensió immediata. L'arrodoniment dels numerals, per exemple, parteix d'aquesta idea; també la llargada de les frases o la selecció del lèxic, o les pautes per a una comunicació eficaç.

Una escriptura "adequada", amb lletres, amb xifres o amb una combinació de lletres i xifres, hauria d'afavorir sempre la lectura del periodista (per exemple, en un informatiu). Ho saben prou bé alguns mitjans que, en la pràctica diària, tendeixen a escriure alguns numerals segons el que diria una possible teoria de l'escaiença locutiva. És clar que, en els textos orals, interessa sobretot que els numerals, quan convé dir-los, "es diguin bé" amb independència de la manera d'escriure'ls.

En aquest context, entenem que dos pols atreuen l'escritura dels numerals cardinals en el marc dels mitjans audiovisuals: escriure'ls sempre en xifres o escriure'ls sempre en lletres. Cap d'aquests pols no n'assegura una lectura adequada. D'una banda, escriure els numerals sempre en lletres es convertiria en una tasca impossible en el context accelerat de redacció de notícies, sobretot per a les quantitats elevades, que demanen una desena de paraules per numeral. D'altra banda, escriure els numerals sempre en xifres propiciaria molts errors de locució, no només per la dificultat de fixar-se ben bé en els punts dels numerals (si hi són), a fi de saber si són desenes, centenes, milers, milions..., sinó també per la dificultat de descobrir-hi qüestions gramaticals diverses com les que hem vist (*1 s'ha de llegir un o u?*, *32 és trenta-dos o trenta-dues?*, *200 són dos-cents o dues-centes?*, etc.).

Seguint la teoria de l'escaiença locutiva, hi ha una qüestió bàsica que potser s'hauria de tenir en compte a l'hora d'escriure els numerals cardinals en els mitjans de comunicació audiovisuals: promoure l'escritura en lletres, si aquesta pot contribuir a evitar errors de pronunciació. I de manera consegüent, acceptar les combinacions de lletres i xifres: *7 cents 36, 4 mil, 123 mil, 3 milions...*

A partir d'aquí, la proposta es concreta en els punts següents:

- S'escriu en lletres qualsevol nombre acabat en 1, excepte els nombres acabats en 11.
- S'escriu en lletres qualsevol nombre acabat en 2 (si és femení), excepte els nombres acabats en 12. S'escriu en nombres la resta de casos.
- Segons l'àmbit d'emissió, podria interessar escriure en lletres altres numerals, com *disset* (*desset, dèssset*), *divuit* (*devuit, díhuit*) i *dinou* (*denou, dènou*).
- S'escriu en lletres qualsevol nombre que contingui el mot *quaranta*.
- S'escriu en lletres qualsevol nombre que contingui el mot *seixanta*.
- S'escriu en lletres qualsevol nombre que contingui centenes davant de nom femení.
- S'escriu en lletres la paraula *mil*.
- S'escriu en nombres la quantitat dels milers.
- S'escriu en nombres la quantitat dels milions, bilions... i en lletres les paraules *milió, milions, bilió, bilions...*

Vegem-ne, per acabar, alguns exemples

- *És el número u. Mallorca, un – Madrid, 0.*
- *Hi ha hagut 2 incendis. Hi ha hagut dues persones mortes.*
- *Hi ha hagut 4 incendis.*
- *Hi ha hagut 10 incendis.*
- *És el número vint-i-u. Hi ha hagut 21 atemptats. Hi ha hagut vint-i-una denúncies.*
- *Viu al número quaranta-set.*
- *Viu al número 57.*
- *Viu al número seixanta-vuit.*
- *Viu al número 78.*
- *Viu al número 85.*
- *Viu al número 197.*
- *... amb 212 homes, ... amb dues-centes 12 dones.*
- *... amb 299 homes, ... amb dues-centes 99 dones.*
- *Són mil les persones que...*
- *Són mil 16 les persones que...*
- *Hi ha 2 mil 457 artefactes.*
- *Hi ha dues mil quatre-centes 57 persones.*
- *Hi ha 100 mil habitants.*

- *Hi ha 1 milió d'habitants.*
- *Hi ha 2 milions d'habitants.*